

**BOLDOG AZ AZ EMBER,
AKI LEVAKARJA A FELSZÍNT,
ÉS MEGTANUL LÁTNI.
SZEMEI NEMCSAK LÁTNÍ FOGNAK,
HANEM MEGTALÁLNI IS.**

**BOLDOG AZ AZ EMBER,
AKI TÖBBÉ NEM HAGYJA, HOGY BECSAPJÁK
SZÉP SZAVAK ÉS ÜRES GESZTUSOK.
LESZ BÁTORSÁGA AHHOZ,
HOGY ÉRZÉKELJE SAJÁT TAPASZTALATAIT.**

**BOLDOG AZ AZ EMBER,
AKI AZ ÉRZÉST A LOGIKA FÖLÉ HELYEZI,
ÉS AZ ÉRZELMEKET NEM PRÉSELI
FORMULÁKBA.
KÉPES LESZ KUTAKBA UGRANI,
HOGY FELKUTASSA A MÉLYSÉGEKET.**

**BOLDOG AZ AZ EMBER,
AKINEK KÉNYELMETLEN KÉRDÉSEI VANNAK,
ÉS NEM ELÉGSZIK MEG ÜRES FECSEGÉSSSEL.
MAJD MEGTANUL NEMCSAK MAGA KÖRÉ
FIGYELNI,
HANEM ÖNMAGÁRA IS.**

**BOLDOG AZ AZ EMBER,
AKI NEM KÖTELEZI EL MAGÁT OSTOBÁN
A NYERESÉGVÁGYNAK ÉS A
TELJESÍTMÉNYEKNEK.
ELEVEN LESZ,
ÉS MEGTALÁLJA MAJD A SAJÁT ÚTJÁT.**

**BOLDOG AZ AZ EMBER,
AKI NEM HAGYJA MEGALÁZNI MAGÁT,
ÉS ÚJBÓL FELFEDEZI
AZ IGAZI BÁTORSÁGOT A SZOLGÁLATHOZ.
HITET HOZ EBBE A VILÁGBA.**

**BOLDOG AZ AZ EMBER,
AKI NEM ADJA BE A DEREKÁT,
ÉS KÖZBEN ELVESZTI MAGÁT
AZ EGYFORMASÁG TAPOSÓMÁLMÁBAN.
A REMÉNY JELE EBBEN A VILÁGBAN.**

**BOLDOG AZ AZ EMBER,
AKI MEGTANUL BESZÉLNI ÉS ODAFIGYELNI,
ÉS A TEREMTETT VILÁG MINDEN
FORMÁJÁBAN
ÉSZREVESZI A MÁSIKAT.
SZERETETET HOZ EBBE A VILÁGBA.**

(KARIN E. LEITER: MEGTÉRÉS – TALÁN ÍGY?)

FORDÍTOTTA: GROMON ANDRÁS)

**XXX. évfolyam 7. szám
2023. július**

Tuirák I.: A legszorgosabb hangya	5342
Farkas I.: Vadas Éva üzenete	5345
Merza J.: Éva	5347
Bajnok D.: Van-e tervünk?	5350
Balogh L.: Hozzászólás...	5354
Lóvy D.: Erózió. Versek	5356
Benyhe I.: Élet a képben	5357

« Az emberi elköteleződés folyóirata – családunkért,
nemzetünkért, mindenkiért – Isten Országá megvalósulásáért. »
Elérhetőség: koinonia.tarsak@gmail.com

TURIÁK ILDIKÓ

A LEGSZORGOSABB HANGYA

RIPORT VADAS ÉVA NÉNIVEL

Hófehér hajú, mindig friss, mosolygós, elképesztő munkabírású, szívós, óramű pontosságú. A Bokor-irodalom zömének, a KIO-nak, Karácsonyi Ajándék-oknak, Érted vagyok-nak elnyűhetetlen gépelője. Korábban az írógépen verte sebesre az ujjait. Ma a monitorral rontja a szemét.

De nemcsak a megjelent és még megjelenő írásművek őrzik keze nyomát, hanem Budapest és környéke flasztere, útjai, utcái is. Hol itt, hol ott tűnik fel fürge léptekkel. Emberek és emberek dolgai után járkal, ügyeiket intézi. Továbbá nincs a Bokor életében jelentős esemény, amelyen jelen nem lenne. Bizonyára felesleges is mondanom, hogy akire mindez ráillik, az

nem más, mint Vadas Éva (Szalézia nővér), közismert nevén Éva néni.

Éva néni! Mi már idestova harminc éve ismerjük egymást. Azóta nem fér a fejembe, hogy hogyan is jut annyi mindenre idő? Kérlek, meséld el, hogyan is fest egy napod időbeosztása?

Általában 1/2 5-kor kelek: zuhanyozás, öltözködés, szobarendbetetés, reggeli, elmélkedés. Ez kb. mindennap egyforma, a további rész változó. Ha otthon maradok, akkor IBM-en gépelem a Bokor számára, ami éppen szükséges. Ha sürgős, ebéd után folytatom kb. 6-7 óráig. Este kb. 9-ig imádság, olvasás, zenehallgatás a Bartók rádión.

Mivel külső kerületben lakom, általában másodnaponként reggel bemegyek Pestre, szentmisére, majd utána karitászlátogatások, testvéri megbeszélések, különböző munkaügyeket intézek. Délutánokon: közösségi találkozók vagy azokra készülés, testvéri levelezések stb.

A bevezetőben elég tekintélyes listája kerekedett ki mindazoknak, amiket csinálsz. Pedig gondolkodás nélkül, csak úgy kapásból soroltam azt, ami hirtelen eszembe jutott. Bizonyára sok minden ki is maradt. A gépelésen túl, mi mindent csinálsz még?

Jelenleg két közösségem van. Csoport-testvéreimet törekszem a találkozókon kívül is havonta egyszer felkeresni. Több egyedülálló, magányos barátnőm, volt börtöntársnőm stb. van, nem egy közülük beteg. Továbbá hét mozgássérült testvéremet iparkodom szükség és lehetőség szerint legalább egy hónapban egyszer meglátogatni, problémáikon segíteni, olvasnivalóval ellátni, velük imádkozni. Valamennyien a szélrózsa különböző irányában laknak Szigetszentmiklóstól Gödöllőig, Budapest különböző kerületeitől Csömörig.

Általában az egészségeseket is én látogatom (bár szép lakásban lakom egyik testvérem jóvoltából), mert ha valaki kijön hozzám, az számára külön útidőt és útiköltséget jelent. Én pedig egy nap több feladatot is összekötök és – díjtalanul utazom.

Élcelődés nélkül, szívből mondom: Mi mindenre képes, aki fiatal. S ez nem az évek számától függ. Sok hús esztendő öregebb nálad. Apropos, egy illetlen kérdés: hány éves is vagy?

Az előző adatból mindjárt kitűnik, hogy „valamivel” elmúltam 20 éves. Egyébként '11 őszen születtem, amit nem szívesen vallok be, mert ma még nem mondom „a hamut mamunak”....

Mikor és hogyan ismerkedtél meg a Bokorral?

1948-ban ismerkedtem meg azzal az Úttal, célkitűzéseivel és alapítójával, amiből aztán a Bokor kinőtt. 1949-ben Krisztina körüti anyaházunkban adott helyet akkori főnöknőnk az ország minden részéből érkezett középiskolás lányok egyhetes lelkigyakorlatának, amelyet Bulányi György, Török Jenő és Juhász Miklós szerveztek és tartottak. Török Jenő már előzőleg több előadást tartott nővéreinknek az evangéliumi eszmények megvalósíthatóságáról.

Tehát te akkor már szerzetes voltál. Mindig is annak készültél?

Tulajdonképpen a Zeneakadémiára készültem zongora szakon. Közben azonban megismerkedtem a Szociális Missziótársulattal (Farkas Edit és Prohászka Ottokár alapította 1908-ban). Megtetszett a munkájuk és 1935-ben lettem az első fogadalmam, majd '85-ben az aranyfogadalmam ünnepeltük nővértársaimmal és Bokor-testvéreimmel ... – nem átütő zenei képességemet parlagon hagyva.

A Társulatban kórház-, fogház-, családmiszióban, egyesületek látogatásában, előadások tartásában, adminisztrációs munkákban vettem részt.

Úgy tűnik, az életedben meghatározó jelentőségű volt az az imént említett '49-es krisztinai lelkigyakorlat.

Bár a Szentírást rendszeresen olvastam, a Bokor eszmei tartalmában újdonság volt számomra a Hegyi beszédre épülő élet, különösen az ellenségszeretet és erőszakmentesség. 1950-ben „feloszlatták” a rendeket, elvették házainkat, így formailag sem volt nehéz szívvel-lélekkal beállni a Bokor akkori feladataiba. Gyurka első írásait (Szeretet az Isten, Add, Uram, hogy lássak stb. gépelem, besegítettem Juhász Miklós csoportmunkájába, majd önállóan próbáltam asszonyoknak és családoknak az evangéliumi eszméket továbbadni. (Délelőtti és éjszakai műszakban gyári munkával keresve kenyeremet.)

Akkori további Bokor-feladatam volt a helyszerzés a különböző egyetemista lelkigyakorlatok számára. Mint nővéreknél sokfelé volt ismeretségem, így aránylag könnyű volt a titkos helyeket megszervezni különböző templomokban és plébániákon (a Felső-Krisztinától az Aréna úti Fehér apácáig, az Angolkisasszonyok templomától a Damjanich utcai kis-Regnumig). Volt, hogy hátamat nekitámasztva a belülről bezárt kapunak, nagy kapukulccsal a kezemben véltem megvédeni a templomkapun dörömbölőktől a lelkigyakorlatozókat ...

Ami persze lehetetlenség volt. Akkoriban a Jézushoz tartozóknak apostoli buzgalmuk mértékének függvényében komolyan számolniuk kellett az üldözéssel, a börtönnel. Gondolom, te is számoltál ezzel?

Többször figyelmeztettek, hogy vigyázzak, de – bár alapjában nagyon gyáva vagyok –, tudatosan vállaltam a börtön lehetőségét, ami 1952. augusztus 28-án be is következett. Mikor bevitték az ÁVO-ra (az „Andrássy út 60.” éppen ez időben költözött át a Fő utcába), a Bokor-teológia alapján teljesen világos volt számomra, hogy szabadulást kérni nem jézusi imaszándék. Így a legkétségbeejtőbb helyzetekben is csak annyit mondtam: Istenem, Te, aki a gyöngé nádszálat nem töröd el és a füstölő mécsbelet nem oltod ki, adj erőt! Egyébként ösztönösen – mert senki sem tanított rá –, már gyermekkoromtól kezdve úgy éreztem, hogy Istentől csak erőt szabad kérni mindannak az elviselésére, ami ér. Így vizsgáim előtt, vagy mikor kisebb hangversenyeken játszottam, sohasem kértem, hogy sikerüljön, csak azt, hogy erőm legyen méltóképpen elviselni az esetleges kudarcot.

Ennek a szemléletnek az alapján tárgyalásunkkor, amikor kimondták a tíz év börtönítéletet, nem fellebbeztem, hanem az utolsó szó jogán csak annyit mondtam, hogy Istenért és az Ő ügyéért készséggel vállalom minden szenvedést.

Sokan nem tudnak és nem is akarnak a börtönületről beszélni. Megkérlek, ha nehezedre esik is, meséld róla valamit. Tudod, ez nekünk már történelem.

Nem szívesen gondolok vissza a börtönövekre és főleg nem szívesen beszélek róla; aki nem volt ott, úgy sincs fogalma, hogy mit jelent nemcsak a poloska, az egér, a rossz koszt, a hideg, a közönséges, trágár beszéd, hanem a kiszolgáltatottság és a szabadságtól való megfosztottság is. Három élményt azért megemlítek, és az első (még tárgyalás előtti) börtönben töltött karácsonyt. Az egyik: a Gyűjtő kisleányában voltak a politikai nők, egyik-másik különleges politikai férfi, mint pl. Török Jenő, akit letartóztatása után bányamunkára ítélték.

Vele volt egy szép élményem. Az egyik házimunkással megüzentem, hogy szeretnék feloldozást kapni (akkor még nem kezdődött el a „vallási korrózió”). Másnap, amikor sétára vitték, megállt, mintha az orrát fújná, felnézett a mi zárkánkra, ahol én titokban felkapaszkodtam a kis rácsos ablakba - és keresztet rajzolt felém. (Itt említem meg, hogy ugyancsak a kisleányban voltak a halálra ítélték is. Abban az időben szinte kétnaponként ácsolták az akasztófát, amit jól lehetett hallani a zárkákban. Ilyenkor az örök idegesek és türelmetlenek voltak, és mindennap hiányzott valaki a rabok sétájáról...

Egy idő után úgy éreztem, hogy nem bírom tovább, nem kértem Istentől változtatást, de Ő kérés nélkül tudta, mennyit bírok, és hamarosan elszállítottak Kalocsára, ahol nem voltak kivégzések.) Másik nagy élményem, amikor szintén a kisleányban, valamelyik házimunkáson át kis levelet kaptam Gyurkától, amelyben azt írta, milyen jó nekünk, hogy tudjuk, miért

és Kiért szenvedünk! Harmadik jelentős élményem 1956. Mint osztályidegent Kalocsán egy belső zárkába tettek, amelynek az ablaka nem az utcára, hanem az udvarra nyílt. Akik ott voltunk, csak a házimunkásoktól értesültünk a változásokról, no meg a smaszerek voltak kedvesebbek és jobb lett az étel. Egyik nap bejött a zárkánkba egy fiatal, jóarcú hadnagy. Rövid beszédében azt mondta, hogy most még számukra nehéz napok jönnek, de mi hamarosan kiszabadulunk és mindnyájunknak jó lesz. – Azóta is többször eszembe jut ez a jóakarató fiatalember, aki nyilván áldozata lett az '56-os eseményeknek.

És végül az első karácsonyom: 1952. december 24. Kint a városban szerteszét kigyúl a karácsonyfa fénye. Van, ahol pici kis ágon, talán egyetlen gyertya ég, emlékeztetve arra az egyetlen, igazi Fényre, amely kétezer évvel ezelőtt először világított bele ebbe a sötét világba... Egy hely van, ahol nincs fény, nincs gyertya, nincs karácsonyi előkészület: a börtönök világa ez. '52-ben, a Markó utcában vagyunk. Annak is egyik IV. emeleti cellájában. A piszkos, zsúfolt zárkát nem karácsonyi fény és illat, hanem hideg, áporodott levegő és elkeseredés tölti be.

Egymás hegyén, hátán ülnek szomorú, zsémbes hangulatban: a többszörösen elvált konzervgyári munkásnő, aki rendszeres lekvárlopásért van itt. Egy másik – kicsit ütődött – munkáslány, aki szegeket lopott; állandóan éhes s egyetlen vágya, hogy ha szabadul, 2 kg kenyeret megegyék a Lánchíd alatt. (Hogy miért éppen ott, azt nem sikerült megtudni.) Ott gubbaszt egy hajdani bártancosnő. Csapzott hajáról félig lekopott a festék. A táncból is kikopott, arannyal üzérkedik, most azért van itt. Szomszédja egy rossz külsejű öregasszony. Piszkos ruhája alatt gennyes sebeit borogatja. Fehérneműje nincs. Szalvanzán-kúrara jár, s most is állandóan „udvarlóját” emlegeti. Büntetését nem vallja be, csak annyit tudunk róla, hogy egy kocsmában fogták el. Mellette gyönyörű fiatal leány ül. Az ártatlanságot lehetne róla megmintázni. Meg is mintázták már nem egyszer. Igaz, hogy nem az ártatlanságot.

Akt-modell volt egy ideig ... Javítóintézetben kezdte. Volt cukrásztanuló, gyári munkásnő, s most – rablógylakosság vádjával – reszketve várja a tárgyalást. – Van egy másik fiatal lány is, 16 éves: mint vasipari tanuló a kollégiumból két lepedőt vitt el, hiszen „minden a miénk” – gondolta. Kis albérleti szobájába honnan is vegyen ágyneműt? Most kezd dolgozni, és nyolcgyermekes szegény édesanyja nem segítheti. Ijedt szemekkel néz körül a borzalmas milióban: vajon mikor szabadulhat? ...

A zárka legszörnyűbb tagja a hírhedt újpesti angyalcsináló. Szennyes történeteivel „szórakoztatja” a társaságot. Ő az egyetlen, akire keményen rászólok: hallgasson, térjen magába és bánja sok szörnyű bűnét! Helyeslően bólogatnak; a néni elhallgat, de nem bánja bűneit; egyedül azt röstelli, hogy részegesnek tartják ...

Van még egy öregasszony. Alig bír megmozdulni: rákos sebeire ráragadt a piszkos blúz. Fehérneműje neki sincs. Vidékre elutazott gazdája megőrzésre nála hagyott cipőjét adta el. Lopásért feljelentették. Sajnálom és szeretem ezt a sok toprongyos ruhájú és lelkű nőt. Milyen jó is lenne ma, karácsony estén örömet szerezni nekik! Tiszta fehérneművel, meleg ruhával, takaróval, ízletes étellel. Talán-talán megnyílna a szívük is ... Sajnos azonban nekem sincs semmim; piszkos a ruhám, mint az övék, és egyetlen fehérneműm rongyos.

Külsőleg velük együtt fázom, éheznek és nélkülözök – a szívemben azonban béke és meleg van. A szeretet azonban találékony. Elhatározom, hogy ha már mást nem tehetek, megpróbálok egy kis „csinosabb” terítést csinálni, és majd szólok hozzájuk egy pár szót. Van két „jobb” nő is a zárkában: az egyik valutás, a másik kereskedő volt és saját árúját rejtegette. Ők a „burzsujok”. Hetenkint tisztasági csomagot kapnak, és karácsonyra ételmezt is. Az egyiknek apró, színes cukorkái vannak, a másiknak szép fehér, saját törülközője! Elkérem tőlük. A törülközővel leterítem a kopott kis asztalt, s a színes cukorkákkal feldíszítem. Éppen készen vagyok a nagy „terítéssel”, mikor bekiált a felügyelő: „Ki csinálta ezt a maskarát?! Tüntessék el azonnal, mert különben...” Az egyébként is közutálatnak örvendő felügyelő ellen felzúdul a zárka; szitkok, átkok röpködnek a levegőben, alig győzőm csitítani őket. A hangulatnak vége! Hogyan beszéljek most békéről, szeretetről, megbocsátásról?!... Azért később mégis megpróbálok. Érzem, hogy a lelkek és köztem semmi kontaktus sincs; mint falról a borsó, peregnék le a szavak ... Énekről szó sem lehet, hiszen kint figyel az őr, és nem akarunk újabb ünneprontást. Aztán jön a szokásos esti program: a nappalra feltornyozott szalmazsákokat letesszük a földre és lefekszünk: fejtől-lábtól, mint a szardíniásdobozban. Én „csak” másodmagammal fekszem a földre tett szalmazsákon a rákos öreg nénivel. Szent Erzsébetre gondolok, és egy cseppet sem nehéz. Csak a vérbajossal és a bábaasszonnyal nem tudnék lefeküdni; pedig-pedig ők is a Jóisten gyermekei ... Ma azonban sehogy sem akarok lefeküdni.

Olyan jó lenne adorálni ezen a gyönyörű éjszakán! De hogyan? Ha lefekszem, biztosan elnyom az álom; feltűnést nem akarok. Bárcsak jönne egy új „vendég” – gondolom magamban, akinek átadhatnám a helyemet! – Ábránd az egész, hisz kit is hoznának ilyenkor ide?! A villanyt eloltják; lefekszem én is. A szutykos takaró csücskét éppen csak magamra húzom (hadd melegítse a többi a szegény beteg asszony elgémberedett tagjait) – mikor nyílik az ajtó s belép rajta egy piszkos női alak – aztán gyorsan újra bezárul, s már a folyosóról hallom a felügyelő nő éles hangját: „Csináljanak helyet neki!” – Örömmel ugrom fel (a szobaasszony én vagyok) és sürgősen lefektetem a szerencsétlen vasmunkásnőt, akit lopás gyanújával munkahelyéről hoztak el. – A villanyt újra eloltják.

Lassanként csönd lesz. Leülök az egyetlen székre. Az árurejtegető asszony rámteríti bundáját. Lélekben ott virrasztok a betlehemi jászol mellett és belenézek az isteni Kisded ragyogó szemébe ... Éjfélkor megcsendülnek a Bazilika harangjai; az emlékezetből elmondott szentmisében mélységes hálával mondom köszönetet ezért a csodálatosan szép, igazi karácsonyért.

Mi történt azután, hogy szabadultál?

Miután egészségem valamennyire rendbejött, próbáltam összekeresni a régiemet, nem sok sikerrel. Folytattam a gépeléseket; Gyurka első saját fogalmazványa után a KIO-t már nekem diktálta, s azt aztán többször is leírtam. Új embereket akartam gyűjteni, ezért elmentem egyházi adóbeszédőnek, hogy kapcsolatokat találjak. Így alakult aztán ki több közösségem.

Amíg a rendben éltél, volt lakásod és ellátásod is. Valami a börtönben is jutott: egy fél pricc és egy csajka étel. Azóta azonban a vatikáni valutáért végzett munkán túl, valamiből meg is kell élned. Miből éltél, miből élsz?

Amikor kikerültem az Anyaházunkból, egy orosz érdekeltségű gyárban, mint lakatos átképzős dolgoztam, mivel másutt mint nővért nem vettek fel. Majd a Loden posztógyárban dolgoztam letartóztatásomig. Kiszabadulásom után egy háromgyermekes, szívbeteg barátnőmnél bejáró takarítóként dolgoztam, majd, amikor az egyik szobájuk megüresedett, oda is költöztem albérletbe, és 19 évig laktam ott. A takarítás mellett pénzért gépeltem az Országos Fordító Irodának, ahová Gyurka egy volt börtöntársa, Demény Pál vitt be engem gépelőnek, Gyurkát meg fordítónak. Ez keresetet jelentett, de nem állást, ezért továbbra is megtartottam a takarítónőséget. Később, amint említettem már, apostolkodás céljából egyházi adóbeszédő lettem. Majd, mint egyházközségi munkatárs mentem nyugdíjba a legalacsonyabb összeggel.

Azóta többször emelték, ma 13069 Ft. Testvéreim jóvoltából lakásra, kosztra és ruhaneműre kevés kell, így még marad az éhezők és hazai szegények számára is. Sokszorosan megtapasztaltam és megtapasztalom a százannyi testvért és otthont!

Nyugdíjad valóban „horribilis”. A rendszerváltást követően nem gondoltál arra, hogy a börtönévéért járó kárpótlást igénybe veszed?

Az eddig elmondott eszmei beállítottságomból folyóan természetesen következett, hogy nem kértem kárpótlást (bár általam nagyon szeretett és tisztelt testvéreim is kértek). Úgy éreztem, hogy az Isten ügyéért tudatosan vállalt és elviselt éveikért számomra méltatlan lenne anyagi kárpótlást kérni. Hiszem, hogy

ami ebben – sok hibám ellenére – tetszett az Úrnak, azért majd egyszer Ő kárpótol, és nekem ez elég...

Mit bántál meg és mit csinálnál másként?

Csak a bűneimet! Amit másképp tennék talán: szorgalmaznám a hitoktatóképző, kántorképző elvégzését, a gyermekkorban kezdett nyelvtanulást.

Mi az, amit ha újrakezdehetnél is, ugyanúgy tennél?

Amit ugyanúgy: a szerzetesi elkötelezettség, amit sohasem bántam meg! S a Bokorhoz tartozás, amit szintén sosem bántam meg!

Mit üzensz a Bokor most születő, az ezredforduló után élő tagjainak?

Üzenetem: Az élet titka: imádság, munka, szolgálat. Az emberektől semmit sem várni, csak adni! Istentől csupán erőt kérni a körülmények neki tetsző elviseléséhez és naponta mindent őszinte szívvel kezébe helyezni. Tapasztalatom szerint ez szinte csodákat eredményez.

Végül türelem, mert az élet folyamat, és a hűséges, jó szándékú törekvés egyszer termésbe fordul, „automatikusan”, magunk sem tudjuk, hogyan. Ez minden nehézség, szenvedés, kudarc ellenére a békés, boldog, harmonikus élet titka.

1998

FARKAS ISTVÁN

VADAS ÉVA ÜZENETE

Istenem,

Te, aki a gyöngye nádszálát nem töröd el és a füstölgő mécsbelet nem oltod ki, adj erőt!

Az élet titka: imádság, munka, szolgálat. Az emberektől semmit sem várni, csak adni! Istentől csupán erőt kérni a körülmények neki tetsző elviseléséhez és naponta mindent őszinte szívvel kezébe helyezni. Tapasztalatom szerint ez szinte csodákat eredményez.

Végül türelem, mert az élet, folyamat, és a hűséges, jószándékú törekvés egyszer termésbe fordul, "automatikusan", magunk sem tudjuk, hogyan. Ez

minden nehézség, szenvedés, kudarc ellenére a békés, boldog, harmonikus élet titka.

Valamikos régen, ki tudja mikor, Vadas Éva néniével Turiák Ildikó beszélgetett. A beszélgetés nagy része Éva néni életéről – annak tényeiről és szokásairól - és életfelfogásáról szól. Ismeritek. Ez utóbbi összegzésére kérte meg Ildikó, amikor is, összefoglalásként ezt az üzenetet elmondta.

Egy ilyen üzenetnek súlya van. Nemcsak Éva néni éveinek száma miatt, sőt talán éppen nem amiatt, hanem inkább a mondanivaló súlya és tömörsége miatt, a fiatalsága miatt. Sokszor elolvastam mire megéreztem ezt a súlyt. Bár az elmélkedés, a szövegelemzés a Bokorban szinte kötelező elfoglaltság, mégsem szoktunk mást, mint - többnyire - evangéliumi szövegeket elemezni, értelmezni.

Ha ettől el is térünk néha, akkor is – számunkra természetes módon - az evangéliumi szövegek alapján elemzünk, értelmezünk más szövegeket. Céлом most egyedül az, hogy - akiket ez érdekel - rávilágítsak az üzenet számomra megnyílt, vallásoktól független mélységeire.

Az üzenet így kezdődik:

Az élet titka: imádság, munka, szolgálat. Az emberektől semmit sem várni, csak adni! Istentől csupán erőt kérni a körülmények neki tetsző elviseléséhez és naponta mindent őszinte szívvel kezébe helyezni. Tapasztalatom szerint ez szinte csodákat eredményez.

Teljesen nyilvánvaló egy Bokorban felnőtt valaki számára – mondhatnánk így is: adni, szolgálni és szelídnék maradni. Tudjuk. Azonban van két pontja, ami súlyosabb teszi a mondatokat.

...csupán erőt kérni... - az imádság, a munka és a szolgálat körülményeinek Istennek tetsző elviseléséhez. És a másik: ***... naponta mindent őszinte szívvel kezébe helyezni.*** Mi ebben a súlyos - kérdezhetnénk? Folyamatosan kapjuk az erőt az imádsághoz, a munkához és a szolgálathoz. Ez természetes. De hogyan marad erőnk a körülmények elviseléséhez? Erőt kérni olyan, mint levegőt kérni. Azt kérni, amit úgymint mindenki megkap. Aki valamennyire is ismerte, tudja, hogy mestere volt a körülmények megteremtésének és elviselésének is. Ez azt jelenti, hogy nemcsak jó szervező volt, hanem képes volt megállni is a megszervezett vagy éppen rákényszerített körülményekben.

Vagyis maradt elég ereje rá. Képes volt erőt tartalékolni és folyamatosan észben is tartani az Istennek tetszést.

Nem beleadni magát mindenbe, teljesen. Nem azonosult mindennel, hanem józan ésszel a lehető legjobban végezni el a vállalt feladatokat és, közben nem felejteni el az erőforrást. Nem az emberektől várni az erőt, hanem a forrástól. Milyen nehéz is ez! Energiavámpírok vagyunk – mondta nemrég egy régi ismerősöm. Már megint csak prédikálok – mondta egy másik. Lopom a felém irányuló figyelemben lévő energiát. És a másik még súlyosabb: ... **naponta mindent őszinte szívvel kezébe helyezni**. Igen. Ez a „közben”.

Nem felejteni el, hogy minden erőt tőle kapok, hogy mindent jól elvégezzek és azt is, hogy mindent érte, neki. Ez nem egy **őszinte** ráhagyatkozás, egy odaadottság, hanem egy **őszinte szívvel** végzett felajánlás. Mit jelent a szív? A szív a legtöbb vallásban a lényegét, a teljes lényt jelenti, minden képességével, karakterével, típusával, tudásával – teljes szívvel, ahogy az evangéliumok is említik. Az őszinte szív pedig – ahogy a teljes üzenetből kiderül – annak folyamatos érzése és tudása, hogy magamtól semmit sem tehetek, semmit sem mondhatok. **Naponta**, mondja az üzenet.

Igen. Ő egy nagyon szerény ember volt. Tudta, hogy nem üzenhet lehetetlent. A naponta végzett felajánlás már a határon van. Kinek van erre ma ideje – kérdezhetnék? Nekem nincs. A reggel szolgálat, a napközben szolgálat, az este szolgálat, éjjel szolgálat. Ahogy egyszer-egyszer elnéztem a Bokor-ökocsoport találkozóin a figyelmes, élénk tekintetét, ami szinte mosolygott, láthattam hogyan veszi a levegőt is. Mint egy jógi: nyugodt természetességgel, ellazultan. És amikor beszélt, akkor is. De nem azt üzenté, hogy minden lélegzetvétellel, hanem csak azt: naponta.

...**kezébe helyezni**. Nem merészség arra gondolni, hogy visszaadni? Talán az. Talán tényleg csak felajánlani tudjuk azt, ami képes volt megnyilvánulni rajtunk keresztül. Ennyi sikerült, fogadd el, ha neked tetsző volt! Hiszen, nem a mi produktumunk, hanem a mi szűrőnkön átszűrt erejének megnyilvánulása.

Tapasztalatom szerint ez szinte csodákat eredményez. Mik lehettek ezek a szinte csodák? Az interjúban megemlíti néhányat. Megélte. Először rácsodálkozott, aztán élte. Talán, tapasztalata alapján arra gondolhatott, hogy ez az erő, ha képes ezen a törekeny kis testen keresztül megnyilvánulni, olyat eredményez, ami nem várható, nem a szokásos, hanem megdöbbentő, vagyis megállít egy pillanatra. Elakad a lélegzete is – mondjuk. Mondhatnánk úgy is, hogy nem jelentkezik azonnal az a jóérzés, ami azt mondja: na, ugye, megcsináltam! Nincs ott még a tevékenykedő, csak maga az erő és megnyilvánulásának eredménye: a szinte csoda. Egy pillanatra.

Az üzenet így folytatódik:

Végül türelem, mert az élet, folyamat, és a hűség, jószándékú törekvés egyszer természetbe fordul, "automatikusan", magunk sem tudjuk, hogyan. Ez minden nehézség, szenvedés, kudarc ellenére a békés, boldog, harmonikus élet titka.

Végül. Nem kezdetben. A türelem isteni erény – ahogy tanultuk és csak végül jön, ha egyáltalán jön. Az erő csak lassan képes átalakítani a gépezetet. Sok a berögzült megszokás, ami dugulásokat idéz elő az erő útjában. Az élet titka az, hogy nem esemény, nem cselekedetek sora, aminek kezdete és vége van, hanem folyamat. Ahogy a mai fizikusok erre már rájöttek – talán később, mint Éva néni. Nem kezdet és vég, hanem folyamat. Ezért a türelem is. Isten nem kapkod és nem is hazárdjátékos, ahogy Einstein mondta. De nem is lusta: megteremtette, majd magára hagyta. Nem. Laza természetességgel szemléli a folyamatot, ami mindenképpen neki dolgozik. Magától, **automatikusan**. Talán ezért szerepel az üzenetben is. Nem küzdelem, hanem szemlélődés. Persze a küzdelem is ugyanoda vezethet, de az üzenet nem ezt hangsúlyozza. **Türelmes, hűség, jószándékú törekvés**. Nem fejlődés és nem is gyarapodás. Tisztulás. Hagyni hatni az erőt. Erre törekedni – mondja az üzenet.

Vagy ahogy az evangéliumokban szerepel: „Az én eledelem, hogy annak akaratát teljesítsem, aki küldött, s elvégezzem, amit rám bízott.” Az üzenet is arról beszél, amit ráncbízottak: van erő és van az erőnek cselekedete. Nem tevékenykedése, hanem cselekedete. Hat. Magától, **automatikusan**, ha... Ha nem folyik szét mindenbe és mindenkibe. És ha hat, akkor – mondja az üzenet – ott a boldog, békés, harmonikus élet. Nem az összeszorított fogú imádkozós, szolgálós, gürizős, már „megszokott” élet, hanem a boldog, békés, harmonikus, spontán. Nem én csinálom, hanem engedem hatni azt, aki erejével pillanatról pillanatra meg kíván nyilvánulni ezen a testi formán keresztül, mint erő.

Üzenet. Nem módszer, nem vallási szertartás, nem életviteli tanácsok, hanem harmonikus működés belül, a szívben, hogy aztán az erő hathasson a világban. Talán ezt akarta üzenni.

Titok. Nyilvánvaló.

Kőbánya, 2023. június

MERZA JÓZSEF

ÉVA

Megengedte, hogy így szólítsam, titokban örült is neki. Igazi nő volt, aki mesterien rejtegeti éveit számát. Figyelmeztettem, hogy a Biblia szerint a magas életkor Isten ajándéka, ami a szüleit tisztelő embernek jár, ezért inkább büszkélkedni kell vele, nem eltitkolni. Nem volt hatással rá. Nekem természetes volt ez a stílus, hiszen nagyjából egykorú volt legidősebb nővéremmel, így gond nélkül tudtam társalogni vele. Hozzájárult ehhez az a bő fél évszázadnyi ismeretség, amely 1952 januárjában vette kezdetét a Semmelweis utcai örmény kápolnában. Ő diszkrét szervezője volt annak a titokban megtartott országos lelkigyakorlatnak, amelyen Naszályi Emil elmélkedett, Rónay György, Bulányi György előadott és Endrey Mihály misézett. Igaz, hogy utána több mint 10 évig nem láttam őt, de tudtam róla. 1965 táján találkoztunk ismét egy György-napon, talán hármásban, hiszen abban az időben nem volt kedvünk túl sokan összejönni egy lakásban. Pár év múlva, felbátorodásunk korában, megsűrűsödtek találkozásaink, s a szaporodó feladatok egyre szorosabb munkakapcsolatba hozták egymással.

Jelenben élő barátaink számára mindnyájan a múlt homályából lépünk elő. Egy adott pillanatban feltűnünk az ismeretség látóhatárán, és az idő közelít, megismertet minket egymással. A mai fiatalságnak ő volt az az alacsony, kissé hajlott, ősz nővér, aki táskájával kezében fáradhatatlanul rótt a pesti utcákat, ott volt baráti találkozásokon, közösségi szentmiséken, nyári táborokon, akihez mindenki odafordulhatott, akit mindenki érdekelt, aki lehetősége szerint mindenkinek segített. Ő is volt azonban fiatal, jó házból való úrilány, budai polgár, magántanuló, tehetséges kislány a zongoránál, aki sohasem feledte első kerületi gyökereit. Aki mégis egy kicsit szomorú volt, ha gyermekkoráról beszélt. Jó neked - mondta -, mert olyan sok szépet tudsz elmondani, leírni diákkorodról, nekem hiányzik ez. Igazságos volt-e szüleihez, vagy sem, nem tudom, mindketten betartottuk a diszkrét szabályait.

Abban a korban, amikor az ember maga is szülővé válik, jól tudja, hogy gyermekei - joggal vagy anélkül - sok mindent számon kérhetnek tőle. A konszolidált családi életet biztosítani akaró apa munkacentrikusságától kezdve a sors kikezdéseitől fáradt anya narkotikumhoz fordulásáig. Nekem is voltak történeteim, valamit én is elmondtam a gondjaimról, de talán könnyebben értelmeztem a múltat, és sokat számított az adott személyiségtípus is.

Eljött a választás ideje. Éva nem volt érzéketlen a másik nem iránt, azonban a rá jellemző józansággal mérte fel helyzetét, s lett a szociális missziótársulat Margit-ligeti házának boldog novíciája. Neki kellene elmondania, hogyan járkált a kertben, imádkozott emeleti szobájában, hogyan készült fel a rászorulóknak segítségére. De hogy élete szép napjait töltötte ott, az biztos, mert ha évente kétszer- háromszor beszámoltam neki arról, hogy arra járva láttam a romos vagy felújítás előtt álló házat, akkor megélnék, és kérdezett és mesélt. Az

ember nem szokott vonzódni boldogtalansága színhelyeihez. Ebből a házból indult el egy fegyelmezett, fáradhatatlan életre. Kisportolt apáca volt rendi ruha nélkül is, aki mindvégig hűséges maradt örökfogadalmához. Lehet, hogy ez a szó nem hangzik jól manapság, de ő vállalta, vallotta, erőt kapott tőle. A fogadalom ugyanis nem szolgálalkúságot jelentett neki, hanem szigorú életrendet, munkát, ismételt döntéseket a keskenyebb utak irányában.

A tényfeltáró emlékezések sokat előhozhatnak a homályban, névtelenségben megvalósított teljesítményéből. Meg lehet becsülni, hány millió betűt ütött le táskairógépén a Bokor ismert irodalmának előállítására, de nincs statisztika arról, hány leütést produkált barátai számára különféle kutyafülek és jegyzetek tisztába tevésére által. Hányszor próbáltam rávenni arra, hogy tisztességes honoráriumért gépeljen le nekem valamit, és kezdjen a pénzzel, amit akar. Ilyenkor átható pillantást vetett rám, hiszen tudnom kellett volna, hogy nem lehet előhozakodni ilyen ötletekkel. Kínomban magam gépeltem le a szövegemet, mert én is voltam olyan öntudatos, hogy ingyen munkát nem rendelek meg. Kínomban, mondom, mert bárki kipróbálhatja, mit jelent gépelni egy 58*60-as tükröt, tíz egyszerre befűzött papírra úgy, hogy az utolsó példány is olvasható legyen még a nem túl jó szemnek is. Két oldal után már fáj a hátam, valószínűleg a rossz tartásom miatt.

Hogy ő hogyan érezte magát 200-300 oldal után az év végi hajrá idején, nem tudom, nem nyilatkozott. Arra viszont emlékszem, hogy egyszer, a karácsonyi füzetek elkészülte után, valami okból este fél kilenckor kerestem fel Breznó-közi albérletében. Nem ő nyitott ajtót, így majdnem váratlanul léptem be a szobájába. Éva a szoba közepén állt, kezében egy nagy kalapáccsal. Én hulla voltam, ő tettersően mért csapásokat az összerakott papírlapokra, hogy fűzeté alakíthassa őket. Saját karácsonyi ajándékként, saját közösségei részére. Ma is élesen látom az akkori jelenetet.

A molekuláris biológia korszakában új dolgokat figyelünk és értünk meg. Az erős igénybevételt jelentő évek során nem mindig néztük meg alaposabban a mellettünk dolgozó barátot. Nem vettük észre azokat az apró réseket, amelyeken át bepillantva világosabbá, értékelhetőbbé, magyarázhatóbbá vált volna a másik személyisége, cselekedetei. Éva megértéséhez is csak az utóbbi néhány évben jutottam közelebb, amikor megtudtam, hogy ez a polgárlány milyen jó elődöket mondhatott magáénak. Nagypja a hazai erdészeti kutatás megteremtője, nemzetközi hírű tudós, főiskolai tanár, neves szakíró volt. Nevét a mátrafüredi erdészeti és vadgazdálkodási szakiskola homlokzatán olvashatjuk, a parkban áll az emlékműve, Lillafüred mellett, Felsőháromban pedig táblával megjelölt szülőháza. Nagypja anyai nagybátyját, Herman Ottót, nem kell bemutatni a hazai természettudósokat valamelyest is ismerő embernek.

E leány tehát tudósok szellemi örökségét mondhatta magáénak, olyanokét, akik életüket szentelték szakterületük művelésének. Minden genetikus alapja

meglett volna ahhoz, hogy mutatós világi karriert fusson be. A karrier, persze, meglett, csak nem látványos módon. Ha az utókor példaképek után fog keresgélni, akkor kiáshatja majd az ő életét is a történelem díszletei közül. Valójában nem jó a díszlet szó, mert ami itt végbement az ő életében, az minden volt, csak nem díszlet. Ne törődjünk azonban a múlt csepülésével, inkább arra figyeljünk, hogy egy kivételesen célratörő egyéniség fontos feladatot talált az irgalom gyakorlásában, majd hamarosan a közösségépítésben, és ezt hallatlan intenzitással művelni kezdte. Azon a helyen, ahol szükség volt a munkásra. Nem volt finnyás.

Lehet, hogy úrinőnek született, de élete végéig szolgált. Ebben a keményen dolgozó szolgál-szerepben egyesíteni tudta ősei örökségét a kor feladatai által megkívánt kvalitásokkal. Tudott szerény lenni, mint a fényes Karácsony ünnepe mellett meghúzódó, általában elfelejtett Éva-nap.

Jó ítélőerővel, ízléssel tudott különbséget tenni eszmék és próféták között. Igen, érteni és megkülönböztetni eszméket, tanításokat, hiteket és embereket - ez volt elmúlt századunk nem kis feladata. Embert megpróbáló munka volt eljutni a hagyományosan csiszolt teológiai tételektől - amelyek alapján egy mai pápát etretneknek is lehetne mondani - korunk letisztult, a főparancsra épülő egyetemes nézőpontjáiig. Jó irányba menni, de nem túl gyorsan rohanni, a gondolkodás dicséretes erénye lett. Éva társunk volt ebben a gondolkodásban.

El tudott szakadni a szűklátókörűségtől, az engedelmes gondolatatlanság oltalmát ígérő nyugalmától, vállalta élete végéig a bizonyosság és bizonytalanság kettősségét. Nem volt könnyű megválni a szép mítoszoktól, hiszen nemzedékünk ezek gyermekkori, kitörölhetetlen imprintingjével vágott neki a kemény éveknél. Nagyon fájt megszabadulni tőlük, még ha a lelkiismeret hangja mondta is, hogy így kell történnie. Hányszor nézett rám értően, és mégis szomorúan, amikor egy-egy újabb művet olvasta! „A régi írásaidat szeretem, a maiakat csak értem” - mondta, s tudom, hogy ilyenkor az egykori „Annavölgyi emlék”-re gondolt. Szavait komolyan kellett venni, mert a tíz ujjában volt az egész bokorirodalom, s tudott minden, figyelmet érdemlő közleményről. „Olvastad?” - kérdezte egy új Mérleg-cikkről, s elég gyakran kellett azt mondanom: „Még nem.” Szerette a célt mutató, határozott írásokat, de kedves volt neki Gyökössy gyógyító lélektana, Vanier gondoskodó szeretete. Ne felejtjük el, szociális nővérnek indult, s mindig voltak az életében egészségileg, anyagilag hátrányos helyzetű emberek.

Gondja volt rájuk, támogatta őket, közbenjárt értük. Megbeszélte velünk a helyzetüket, hogy helyesebben dönthessen bonyolult esetekben. Azok közé tartozott, akiknek életeleme a másokról gondoskodás.

Apropó, szociális nővér. Eddigi emberéletem útjának pontosan a felén Mme Gibory Rousselet utcai konyhájában ültem.

Az idős nő egyszerű ebédet készített kettőnknek. Ő sem volt sokkal korosabb, mint az akkori Éva, s bár a Saint-Jean-de-Luz-i tengerészek ivadékaként - a

tengerészek sajátos közösséget alkotnak a francia társadalomban - más karakterű volt, mint egy első kerületi pesti nő, de teljesen egy volt vele a másokkal törődésben. Jeanne az „Assistance sociale”-nak dolgozott világi keretben, jezsuita szellemiséggel. Érdekelte a szemléletmódja, ezért megkérdeztem tőle, hogyan tud egy nő, család nélkül, kiegyensúlyozottan élni a nagyváros forgatagában. Válasza nagyon érett volt: harmonikusan lehet élni a nemiségről lemondva is, de sokszor hiányzik az a másik látásmód, amivel egy férfi nézi ugyanazt a helyzetet. A tanácsra lehet szükség, amivel a másik nem megítéli a dolgokat. Éva ugyanígy lehetett, s tudatosan formálta az életét. Volt lelki vezetője, hiszen ez hozzátartozott a Bokor szellemiségéhez, de ha szükségét érezte, támaszkodott bokorbéli családos vagy nem családos férfiak véleményére is. Ezekben a beszélgetésekben saját közösségeinek személyes problémáitól kezdve, teológiai kérdéseken át akár anyagi gondjaiig minden szóba került. Egészen biztos, hogy tudatosan ápolt közösségi kapcsolatai fontos megtartó erőt jelentettek neki, amikor az anyaház oltalmától megfosztva, de a női szerzetesrendek tagjaira általában leselkedő komplexusoktól védve, a profán világban kellett élnie. Nem lett cserépre ültetett virág, övé volt az egész mező.

A profán világot mondtam, és nem hangsúlyoztam a politikai viharok kemény megpróbáltatásait. Két oka van. Az egyik az, hogy a hozzá hasonló alkatú emberek jobban viselik az ellenáramokat, mint az állóvizet. A pontosan látott cél és a feltétlen odaadottság akkor is megóvjá az elkötelezett embert, ha egyébként reszket a félelemtől, és nagyot nyel, amikor azt hazudja, hogy az írógépét bedobta a Dunába.

A börtönben ülő ember tudja, hogy igaz dolgot művel, és azt is tudja, hogy imádkoznak érte, akár kívül, akár belül. Új helyzetben ismeri fel az eszmének odaadottság erényét, mert látja, hogy a lelkiismeretnek engedelmesség más gondolkodású embereknek is tulajdona, s Demény Verában vagy Rajkné Földi Júliában ilyen nőket láthatott. Tegyük hozzá, hogy az irgalom gyakorlását nem korlátozzák a rácsok, téltlenségére semmi ok.

Innen ered a másik szempont. A cselekvő ember legfeljebb munkálkodása színtereiben lát különbségeket, de abban nem, hogy mindig tenni kell a teendőit. Éva protagonista volt, rendkívül célratörő.

Tudta feledni a múltat, mert előtte volt a jövő, s nem kívánta a kiengesztelhetetlen, a bocsánatot követelő mártír szerepét játszani. A történelem igazságosító ítéletét másra bízta, neki dolga volt Csepel-szigeti barátnői között. Szatyrával megjelent Budapest minden kerületében, Vácon, Móra, Debrecenben, Bányán, Nőtincsen, Nagyorosziban, Pécelen és Jászberényben - félek, ki fog rám megharagudni azok közül, akiket kihagytam. Naptári bejegyzései túléltek őt, ott sorakoznak azok nevei, akiket már nem fog feltelefonálni.

Örökmozgó volt, gyakran fegyelmezetlenül közlekedett. Szemrehányásaim ellenére rendszeresen átbukdácsolt a soroksári HÉV sinein a Grassalkovics-utcánál. Csak később és vonakodva ismerte be, ha valahol elesett. Egy éve még tíz méterenkint álltunk meg kifulladásra az utcán, de ott akart lenni egy neki kedves

társa rekviemén.

Szervező tehetség volt. Pontokba foglalt minden részletet, minden időpontot, mozgósította a szereplőket. Sokszor tette ezt életében sikerrel. Egyben volt sikertelen: nem volt ún. tápláló közössége. Hogyan lehetséges ez? - kérdezheti valaki.

Maradjunk abban, hogy ami van, az lehetséges is, és ha az igaz történetírás érdekében megállapítjuk ezt, akkor vegyük figyelembe, hogy kilencven év alatt, háborúk és forradalmak és börtönök és újrakezdések során létrejöhetnek olyan kivételek, amelyek erősítik a tudott szabályt. A jézusi közösségépítés nem gépies, falanszterszerű valami, nem lehet akárkit, akármikor, bármilyen körülmények között, akárhová beépíteni. Éva erős, határozott ember volt, ismerte erényeit. Időnkint túlbuzgó volt, ilyenkor keresztbe kellett tenni neki.

Tudta, hogy elfogadjuk úgy, amint van, de ha kell, ellene mondunk törekvéseinek. Hosszú évek során szerte volna alapközösséggé alakítani imádkozó-elmélkedő közösségünket. Itt vallom be nyilvánosan, hogy tudatosan ellene dolgoztam, nehogy eltérjünk építkezésünk alapelveitől. Valószínűleg ő is tudta, mit művelek, valószínűleg sokszor sóhajtozott, amikor látta, hogy nem engedem, hogy átlépjünk bizonyos határokat, de realista volt, mint mindig, napirendre tudott térni a lehetőségek meg nem valósulása felett. Igyekezett, s ha nem sikerült valami, megpróbálta újramegírni. Azt is el tudta végezni magában, hogy megbocsássuk kis zsarnokságait.

Eadem mutata resurgo - íratta sírkövére a szállóigét Jacob Bernoulli. Amikor Éva életén gondolkodom, azt keresem, hogy mi volt benne az az örök azonosság, ami újból és újból megmutatkozott. Igen, azt reméljük, hogy egy más életben, önmagunkhoz hűen s mégis másként folytatjuk azt, amit elkezdtünk. Híveid élete nem szűnik meg, csak átalakul - énekeljük a gyászmise ünnepi énekében. Jó, de mielőtt sor kerülhetne erre, még sokszor vagyunk másként ugyanazok. Ebben az újra és újra felbukkanó azonosságban mutatkozik meg fiatalságunk, azokban a tulajdonságainkban, amelyeken - úgy látszik - nem fog az idő. Sokat lehetne beszélni a kitartó munkában, a kapcsolatépítésben, az imádságban, a tanulásban megvalósuló azonosságáról, mégis, hadd mondjam azt, hogy Éva fiatal maradt abban is, hogy megőrizte humorérzékét.

A Vácra futó autót gyakorta szétvetni látszott az a hatalmas jókedv, viccgártás, amelynek részese és - természetesen - időnkint céltáblája volt. Ebben a légkörben nevetve tudta fogadni vagy visszautasítani ifjabb barátnői helyretevéseit is, mert érezte szeretetüket. Gyerekesen kíváncsiskodott, csipkelődött, mindnyájunk élvezetére. Tudta, hogy időnkint borsot tört az orrunk alá, amit megfelelően viszonzottunk is, de hát az életnek attól van íze, hogy ezt tesszük. A bors nem táplálék, rajta megélni nem lehet, de a jó konyhában megvan a megfelelő helye.

Ha szerencsénk van, írásművünk egyszer csak önálló életre kel, s már maga írja önmagát. Lám, rábukkantunk a kíváncsiságra, s ezzel egy igen általános, mély emberi vonásra, amely Évának is sajátja volt. A kíváncsiság vezet, amikor meg akarjuk ismerni, be akarjuk fogadni

világunkat. Megismerni mindent, az életteltől az élőig, az erdők fától barátaink társaságáig. Bepillantani abba a fizikán túli világba, amit vallási gondolkodók tárnak elénk. Éva látását és feleletét őrzik gondosan és folyamatosan írt feljegyzései, lelki naplói, teológiai jegyzetei. Anyagba öltözött állandóság, anyagba épült lelkiség. Sajátos, rá jellemző görcsös betűk jelsorozata, benne a napok története, egy lélek reflexiói, vágyai, sóhajtásai, imába foglalt kérései.

Nehéz életrajzot írni, nehéz elhajózni a puritán tárgyilagosság és a bizalmaskodó jólétesültség szikláinak között. Ráadásul az emlékező is kiteszi magát mind a tévedésnek, mind a lelepleződésnek, hiszen az írás róla is beszél. Az emlékezés interaktív, élő kapcsolat két személy között, még ha az egyiket nem látjuk is. Vajon kiről írok, ki jelenik meg láthatóan a láthatatlanból? Milyen kép takarja eltávozott barátom alakját? Ki az a személy, aki formát - esetleg más formát - ölt, miközben térben és időben távozik? Mivel magyarázom, hogy amikor Éváról beszélek, akkor nem egy idős nővér jelenik meg előttem, pedig megjelenhetne az is, amint utolsó találkozásunk estéjén ül beázott szobáját helyettesítő ideiglenes lakhelyén, vagy nehezen járva igyekszik előttem, hogy megmutassa az anyaghoz kápolniját. Nemcsak sajátmagában változott meg az élete, hanem számomra is új emberré vált? Mi mozog a lelkem mélyén, hogy amikor róla írok, nem korábbi fényképeit nézem, hanem a fiatal de Beauvoir-ét, amint szorgalmasan ír a térdére fektetett füzetbe? Mi ez, honnan az egész?

Tényleg elragadott az írás lendülete, vagy van egy titokzatos összefüggés személyek között? Jobban kifejezem Éva lényét, ha egy másik, ugyanolyan öntudatos - mert nagy egyéniségek mellett is önállóan maradt - fiatal értelmiségi nővel hasonlítom össze? Jobban kitűnik így, hogy egyszer minden fiatal lány útnak indul, hogy eszméljen életre, világra, Istenre, és megkezdi a válaszadást a létezés kérdéseire. Így vagy úgy, sorokat írva jegyzetfüzetekbe, hogy majd Isten elbírálja a döntései sorából kinőtt személyiségét. Éva életútja tanúsítja, hogy merre döntött, milyen küzdelmek között írta újra, napról-napra, az életét, gondolati és cselekvésbeli hűségben önmagához.

Az égből nézve nincs különbség a titokzatossággal, a tükör vagy a barlangfal homályában megjelenő valóságképpel küzdő emberek között. Mindegyik egyformán nagyszerű, a laikus és a fogadalmas nővér, a maga bátorságában és lankadatlan munkájában. Az országhatárok nem lényeges különbségek.

Kapukat tartunk nyitva és kapukat tartunk zárva. Lelki életünk lélektani élet is, mindenki tudja. Valameddig megközelíthetjük egymást, s valahol meg kell állnunk, mert azon túl egy érzékeny világ következik, ahova nincs jogunk kíváncsiskodni. Egy nyitott kapun át zene szűrődik ki. Éva világához hozzátartozott a zene. Aktív műveléséről fiatalon lemondott, de belső életében mindig szüksége volt rá. Sokan nem tudták, mert ha hosszú éveken át egyetlen fontos ügyre összpontosítottunk, észrevétlen maradhatnak érdeklődésünk, képességeink egyéb irányai.

Éva nem volt közismert hangversenylátogató, egyre kevésbé tehetne volna meg, de szüksége volt a zenére,

hogy harmóniában élhesse napjait. A Bartók rádió volt hűséges társa, s egyben oltalmazója a napi híradások értéktelenségeivel szemben. Kereste a műzsák társaságát, hogy ne kelljen hallgatnia a hatalmi harcok mindennapos fegyvercsörgését. Az erőszak csatái még csak nem is változnak, mindig ugyanazok.

Szeretném, ha szeretnének. Valahol egy kapu mögött, rejtve, nagyon vágyott a szeretetre. Munkája alapján minden joga megvolt arra, hogy várhassa a százannyit, ha már méricskélgni kezdjük a dolgokat. Valamit vissza is adtunk neki. Nem tudom, hogyan alakult a saját mérlegem. Gondjaim vannak, még ha magyarázni tudom is a bizonyítványomat. Való igaz, hogy csak idő múltával vesszük észre nyersességünket, közömbösségünket, nagyvonalúságunkat, amit jó lett volna megspórolni, mert nem tudjuk, mikor okoz fájdalmat időhiányunk, elfoglaltságaink, okos helyzetmegítélésünk.

Sajnos, az ember hajlamos arra, hogy az utólagos részvét virágaival leplezze a kellő időben meg nem adott szeretetét. Tudjuk, hogy a józan, bölcsnek tűnő szeretetnél többet ér egy nem indokolt, spontán cselekedet.

Az a fajta szeretet, amit meg sem érdemeltünk, amiért nem tettünk semmit, amely olyan, mint a Nap sugara, szüleink gondoskodása, érdemtelen önmagunkért, szeretetük bőségéből. Talán ezért is emlékezett oly szívesen az utolsó évek mátrafüredi óráira, a tanári kar szeretetére, az őt kísérő Pádár Sándorral folytatott beszélgetéseire, a nagyapja emlékére rendezett vándorlás szervezőinek neki dedikált füzetére.

Tudatosan készült elmenetelére. Rendezte papírjait, összerakta füzetét, elajándékozta könyveit. Egy hónap múlva nem élt. Nem félt a haláltól, de szerette volna elkerülni a légszomj gyötrelmeit. Nagyon megérthető. Szétszórt poraival még új barátokat teremtett abban a kis csapatban, amely elgondolkodva indult haza a zebegényi Duna-partról a decemberi szürke, komoly alkonyatban.

Vajon átfutott-e rajta egy titokzatos sejtés, amikor utoljára zárta el a Bartók rádió zenéjét?

BAJNOK DÁNIEL

VAN-E TERVÜNK?

Előzmény (problémafölvetés): *A Bokor mint nagyközösség működése*

Ne kerteljünk: baj van.

Nem ég a ház, mert nálunk (még) nem lőnek, nem indokolt a fejvesztett menekülés. De a Bokor működése szerintem hamarosan kritikussá válik, ha nem változtatunk. Tudom, mindenki torkig van a klímaváltozással összefüggésben emlegetett „másfélfokkal”, meg a háborús eszkaláció fogalmával, a PNR-ről (Point of No Return, „a pont, ahonnan már nincs visszaút”) nem is beszélve. Mégsem hiszem, hogy

érdemes másból kiindulni, mint ebből: baj van. De mi a baj?

Először is, idén negyvenéves múltam, mégis a „fiatalok” generációjának tagjaként tekint rám a többség a Bokorban. Ez egyfelől bizarr: Dante szerint már rég túl volnék „az emberélet útjának felén”, azaz inkább középkorúnak számítanék, de valójában a Bokor öregedett meg. Érzi ezt mindenki, és mutatja a statisztika is: az *Érted Vagyok* olvasói által kitöltött kérdőív válaszadóinak 76%-a 50 év fölötti volt. Másrészt tehát, ha a többség felől nézzük, akkor valóban a fiatalok közé tartozom, az egyre szűkebb kisebbséget alkotó ötvennél ifjabbak közé, és ez a körülmény hídszerepbe kényszerít. Ismerem a nálam idősebb és fiatalabb korosztályok jelentős részét, és ők is engem. Ez lehetőséget nyújt, és egyben felelősséget is jelent, hogy az egyre távolodó generációkat ne engedjem végképp elszakadni egymástól. Axiomatikus igazságnak gondolom, hogy a Bokor nem létezhet “fiatalok és öregek” együttműködése nélkül.

A Bokor problémájának egyik része tehát egy nagyon komoly generációs szakadék. A nálam ifjabbak kevésbé ismerik mindazt, amit a nálam idősebbek értéknek tekintenek a Bokorban, és ebből következően egyre kevésbé értékelik azt. Ezekre gondolok: Gyurka bácsi és más egykori (vagy még élő) nagy öregeink, tanulmányok és könyvek, KD, KV és KVT, a kis- és nagyközösség életének hagyományos fizikai és szimbolikus színterei: Bokorporta, Óbudavár, Bokorünnep, BNT, misék, lelkigyakorlatok, összejárás közösségi találkozók, és még sorolhatnám. Az ifjúság keveset tud a Bokor múltjáról, és keveset lát a jelenéből. Amit pozitívumként megélnék belőle, az a barátságok (és rokon szálak) szövevényes hálózata, amelynek révén sokakra számíthatnak ügyes-bajos dolgaikban. Ez megtartó, kohéziós erő néhány tucat (na jó, talán száz) „fiatalnak”, de ez a hálózat nemigen növekszik, és nem világít, mint a tartóra tett mécses. Szerencsés családokba született gyerekek belenőhetnek bokros kiscsoportokba, vagy eljuthatnak Bokor Kistáborba, kamasztáborba, de a többség ebbe sem tud vagy nem akar bekapcsolódni. A fiatalok és idősek között már korábban nagyra nyílt távolságot tovább növelte az elmúlt két év pandémiája, amely a nagyközösségi programokat szinte teljesen ellehetetlenítette.

Az idősebbeket eközben egyszerre kötik össze mély, eltéphetetlen baráti és eszmei kötelékek, és egyszerre szabdalgják szét hasonlóan mély politikai, hitbéli vagy személyes törésvonalak. Nagy-nagy erőfeszítéssel őrzik és többé-kevésbé működtetik a fent említett fizikai és szimbolikus tereket, és ez tiszteletet érdemel, még ha ezt nem kapják is meg a fiatalabbaktól. Eközben, úgy érzem, létezik két szélsőséges álláspont a fiatalabbak felé (és közte mindenféle átmenet): az egyik szerint a fiatalabbaknak föl kéne már végre nőniük a

feladatukhoz, hogy átvegyék és tovább éltsék a Bokor súlyos örökségét, a másik szerint pedig hagyni kéne az ifjúságot, hogy maguk találják ki a jövő Bokrát. Az idősebbek mind nagyon jó szándékkal vannak a „fiatalok” irányában, de nemigen tudják, hogy miképpen lehetne eredményesen segíteni őket. A két nemzedék egyre kevésbé ért szót egymással, és egyre kevésbé érintkezik.

De nem csak nemzedéki jellegű bajaink vannak. Létezik a nagyközösség egészségéért működő munkacsapatunk (KV, azaz KépViselet), és van a Bokor egészségét lefedő (?) közösségvezetői és képviselői fórum (KVT, azaz KözösségVezetők Találkozója). Hogy ki kerül a KV-ba, az szinte folyamatos probléma volt az elmúlt húsz évben. (Lehet, hogy már azt megelőzően is, de arról sajnos nem tudok személyes tapasztalatok alapján nyilatkozni.) Kevesen vállalják; nehéz alkalmas jelöltet találni; tényleg a legrátermettebbek kerülnek-e be? Aztán mennyi ideig lehet/kell szolgálni a KV-ban? Visszatérő probléma, ami a közelmúltbeli online KVT-n is kicsúcsosodott, hogy kiket képvisel a KV, és kinek a nevében nyilatkozhat? Hogyan legyenek a KV tagjai megválasztva? Minderről sokat beszélünk, sokat vitáztunk az elmúlt évek során. Vajon nyugvópontra jutottak ezek a viták? Nem úgy tapasztalom. Hasonló viták övezték a KVT működését és résztvevői körét is.

Az ideai évben a KV megbeszélésein felmerült a felelősség kérdése. Felelős munkacsoport-e a KV a Bokor egészségére nézve? Miben áll ez a felelősség, és kinek tartozunk vele? Ha a KV feladata a Bokor egészségéért való gondban-levés, a nagyközösség életének, közösségi programjainak szervezése, valamint a Bokor képviselete a külvilág felé, akkor van-e bármilyen külső kontroll, amely ellenőrzi, hogy eleget tesz-e a KV ezeknek a feladatoknak. Hohó, szankcionálni akarsz? Nem éppen, hiszen önmeghatározásunk szerint „a Bokor nem jogrend, hanem szeretetrend, melyben nincs hierarchia (alá-fölérendelődés), hanem csak testvéri szolgálat.” De ha nincs a következő program megszervezésénél magasabbra kitűzött cél, illetve ha a KV összetétele évről-évre ad hoc módon alakul, akkor vajon elvárható-e, hogy a Bokor egészségéért gondban levő munkacsoport a nagyközösség mélyebb problémáira megoldást keressen és esetleg találjon?

Van-e a Bokornak munkaterve, amely alapján előre szeretne lépni a következő (mondjuk) 3 évben? Nincs? Akkor hogyan várható el, hogy megoldódjanak a Bokor nemzedéki és koordinációs problémái? Hogyan találunk lelkes és tetterre kész, fiatalabb és idősebb közösségi testvéreket, akik hajlandók rászánni az idejüket és az energiájukat, hogy ne csak egy elméleti cél (“Isten országa a földön”) lebegjen a vizek fölött, hanem ennél konkrétabb terveket kijelölő koncepció szülessen és valósuljon meg a Bokor nagyközösségi

életében a következő években? Lehetséges-e, hogy egy efféle projekt-szemléletű KV-hoz könnyebb lenne munkatársakat találni akár a fiatalabbak köréből is?

Ez a gondolatmenet csak a problémák egy részét próbálta körvonalazni, de megoldást nem kínált. A megoldás felé tehető lépéseket a KVT délutánjának nyitóelőadása (“Van-e tervünk?”) fogja fölvezetni.

Bevezetés

A problémafelvetés megírása óta sok régi bokros anyagot elolvastam, számos emberrel beszélgettem, leveleztem, és sok új benyomást szereztem. Persze magamban is sokat töprengtem arról, hogy mit mondjak most. Mindezek nyomán úgy érzem, hogy az összBokor helyzete nem jobb, hanem valójában sokkal rosszabb annál, mint amit vázoltam. A teljesség igénye nélkül mondok még néhány szempontot, amelyek kimaradtak a problémafelvetésből: Gyurka bácsi halála óta nincs integratív személyiségű vezető egyéniségünk; megkérdőjelezhetők a közös eszményeink/értékeink; megragadtunk a ‘90-es évek technológiai szintjén, azaz nem használjuk a népszerűsítés modern eszközeit (pl. Facebook, YouTube, podcast, stb.) – bár ez utóbbi valójában csak tünet, és az igazi ok, hogy nincs olyan portékánk, amit szívesen mutogatnánk. A Bokor idősebb nemzedéke által működtetett nagyközösségi struktúra néhány éven belül magától összeomolhat az utánpótlás hiánya és az elöregedés miatt. A fiatalok részéről mindezt nagy fokú közömbösség kíséri, mert döntő többségük számára csak a kisközösség fontos, de a nagyközösség már egyáltalán nem.

Ráadásul hagyományosan igen gyengék vagyunk abban, hogy miként kezeljük a „válságokat”. Kicsit utánanézttem, és azt találtam, hogy legalább 1985-ig nyúlnak vissza a Bokor „megtörpanásáról” szóló írások (KarAj 113-as füzet: „Megtörpantunk-e?”), és utána majdnem minden második évre jut a későbbiekben is valamilyen önmarcangoló írás. Úgy érzem, többnyire tüneti kezeléseket javasoltunk, holott a problémák gyökeréig kell(ene) hatolnunk. A probléma valódi gyökere szerintem az, hogy *már nagyon régóta nincs világossá téve, hogy pontosan mi a mai Bokor célja, és melyek azok a konkrét lépések (tervek), amelyek közelebb vihetnek minket ehhez a célhoz.*

A Bokor célja és reménye

Régen szerintem volt világos cél, és ez nem pusztán az egyház megújítása volt. Nagyjából 1945 és 1990 között az volt a cél, hogy a fennálló ellenséges politikai környezetben (majd az idővel szintén ellenségessé váló egyházi környezetben is) a Bokor reményt adjon az „ellenállóknak”, hogy *Jézus hármasságában*

összefoglalt tanítása megismerhető, követhető, és kisközösségben talán élhető is. („De hogy »halható«, az bizonyos...” – mondta Gyurka bácsi.) Egyetlen evangéliumi szakaszban összefoglalva ez a „százannyi testvér” ígérete a javakról lemondásért és a jézusi eszményekhez való ragaszkodásért cserébe – bár üldözések közepette (Mk 10,29-30). Ez az ígéret és ez a remény munkált a Bokor tagjaiban az alulértékesítés, a sikerről lemondás és a veszély ellentételezéseként – akár kényszerből szenvedték ezt el, akár (kisebb részben) valóban önként vállalták. Ez valódi remény lehetett egy olyan rendszerben, ahol a többség – a mi magas eszményeink nélkül is! – ugyanígy lemondásban és veszélyben szocializálódott, de nem remélhetett „százannyit” senkitől; legföljebb a Párttól.

Aztán jött a rendszerváltás, de az eufória hamar elmúlt, vele szálltak a remények is, hogy a „szabad” világban könnyebben terjed majd a prófétai szó. Mondhatjuk, hogy a mi szavunk elhalt a zsbongásban, de ezzel csak elfedjük, hogy valójában nem is tudtunk szólni a világhoz. Legalábbis egyre kevésbé tudtunk, és mára egyértelműen ez a helyzet: elsősorban saját magunk számára, a „rég motorosoknak” és a gyerekeinknek csinálunk mindent, ami a Bokor eszményeihez közvetlenül kötődik: közösséget, lelkigyakorlatot, programokat, kiadványokat. (Bár mindegyikből egyre kevesebbet.) Jelenleg nem vonzunk tudatosan senkit magunkhoz, és következképpen nem is vagyunk vonzóak igazából senki számára. Mivel más kapcsolódási felület nincs, a Bokor honlapján keresztül érkeznek olykor-olykor megkeresések. Tapasztalataim szerint ezek az elmúlt években vagy a Bokor múltjára vonatkozó történelmi kapcsolatfelvételek voltak, vagy súlyos krízisben lévő, segítséget/közösséget kétségbeesetten kereső emberek üzenetei. Az előbbire még csak-csak, de az utóbbira nemigen tudtunk érdemi választ adni. A múltunkon kívül nincs olyan portékánk, amire a „normális” emberek rámozdulnak – ezt kell elsősorban belátnunk.

Mégis mi az a régi reményből, amiről megállapíthatjuk, hogy megmaradt 2022-ben Magyarországon? A „százannyi testvér”? A lemondások? Az üldözések? E három egyikéből se látszik szinte semmi, pedig mindegyik fontos (lenne). Nézzük sorban!

1) *Százannyi testvér.* Még mindig létezik egy egyre inkább rokoni kapcsolatokra szűkülő „kemény mag”, szintén szűkülő baráti körrel. Ez valós érték, de nem „százannyi testvér”. Bízunk-e abban, hogy lesz több? Szükségesnek látjuk-e, hogy legyen több? Mondhatjuk, hogy elég nekünk a „kisdud nyáj” (ezek volnánk mi magunk, jelenlegi bokrosok), és ezt kell megőriznünk a jövőre nézve. De azt hiszem, ez teljes önbecsapás volna. A rokoni kapcsolatokon keresztül történő megmaradás inkább kivétel, mint szabály. Aztán egyre elkerülhetlenebb veszély a belterjessé válás,

elsősorban szellemi értelemben. Végül teljes tévedés azt gondolni, hogy a meglévők megőrzése (belső pasztoráció) képes lenne nemhogy megfordítani, de akár csak megállítani az elfogyásunkat. Életképességünket csak az mutathatja meg, ha kifelé is érdekesek tudunk lenni. És ez teljes egészében rajtunk múlik.

2) *Elveinkből következő lemondások.* Miről akarunk önként lemondani ma? Eszményeink diktatúrában fogantak, és mi a szüleinktől tanultuk meg azokat. Eszményünk-e a hatalomról való lemondás (munkahelyen, családban, baráti vagy más közösségben)? Lehet, hogy igen, de közben nem kellene-e inkább a minél többek javát szolgálni akaró, helyes vezetési formák megtalálására törekednünk mindenféle körben? Eszményünk-e a magunkat szegényítő adás? Lehet, hogy igen, de nemde inkább az osztozás modern lehetőségeken alapuló formáinak megtalálása lenne a cél? Eszményünk-e az erőszakmentesség? Erre mondjuk a legkönnyebben azt, hogy naná!, miközben nincs egyértelmű és életszerű válaszuk napjaink erőszakformáira: sem az országok köztire (orosz-ukrán), sem a strukturális társadalmira (politikai propaganda és nyomulás), sem az ökológiára (Fertő-tó, Balaton-beépítés, stb.), sem az iskolaira (bullying), sem a kommunikációnkban megnyilvánulóra (csúnya beszéd, egymás bántása – még ha „testvér”-nek szólítjuk is!), és a sor folytatható. Hogy ezekre nem mindig adható igen-nem válasz? Hát akkor adjunk árnyalt választ – egyénileg és közösségekben is! Elméletileg sokszor megfogalmaztuk az elmúlt évtizedekben ezeknek az eszményeknek a tisztázását, de vajon sikerült mindezt gyakorlatra is váltani? Pedig talán ez lenne az igazi lemondás, ami kifelé is megmutatható volna. És megfordítva a lemondás fogalmát: biztosítunk-e számottevő mennyiségű időt, pénzt és szeretetet erre a megmutatható gyakorlatra?

3) *Üldözés.* Nem üldöz minket senki. „Mi ez? Bátya elvtársat már meg se akarják gyilkolni? Én már sz.rt érek?” – szól a klasszikus bonmot *A Tanú* c. filmben. Mi talán nem is akarjuk, hogy üldözzenek minket, pedig ha valóban fontos, a mai kor szempontjából jelentős ügyekben tudnánk hallatni a hangunkat, akkor bizony lenne olyan, akinek az útjában állnánk. Az „üldözést” nem akarni kell (Jézus sem akarthatta, hacsak nem volt mazochista), hanem vállalni egy magasabb jó érdekében. De ha nincs mit vállalni, az valószínűleg annak a jele, hogy senkit sem érdekel, amit képviselünk, mert talán nincs is magasabb jó bennünk. Lehet, hogy tényleg csak annyit érünk, mint Bátya elvtárs.

Új célok, új remények

Merre induljunk tehát? Tűzzünk ki új célokat, mégpedig kezdetben minél könnyebben teljesíthetőket, minél

konkrétabbakat! A célok lehetnek személyesek – ezek saját tökéletesedésünket szolgálják; lehetnek a kisközösségre vonatkozók – ezek a csoportunk megmaradását és fejlődését szolgálják; és lehetnek a nagyközösséget érintő, azaz összBokor-célok is. Most ez utóbbiakról kellene gondolkodnunk (bár az első kettő is nagyon fontos!).

Mi legyen a Bokor célja? Lehet, hogy Kristófnak igaza van, és a Bokor az utóbbi évtizedekben a testvériség érzésének akol-melegéért feláldozta a szervezeti hatékonyságot. De mivel a kortársaim és a nálam fiatalabbak részéről állandóan és egyre nyíltabban tapasztalom azt a hozzáállást, hogy „a kisközösség jó, de a nagyközösség nem érdekel”, így változtatás nélkül nem jósolok nagy jövőt az összBokor-testvériség érzésének sem. Akárhogy is, muszáj lesz *hatékonyabbá tenni a működésünket*, azaz tisztázni a célokat, és felvállalni azokat akár súlyos belső és külső nézeteltérések árán is. Mivel egyikünkönél sincs ott a Bölcsök köve, ezért nem tragédia, ha az enyémtől eltérő vélemény kap többséget. Az a tragédia, ha nem tudom nagyvonalúan elfogadni, hogy kisebbségben maradtam! Mivel nincs köztünk Gyurka bácsi, és nincs helyette más integratív vezető egyéniségünk sem, nem marad más számunkra, mint az átímádkozva meghozott többségi alapú döntés, és az így hozott döntések közös elfogadása, tiszteletben tartása.

Először is, *ne a struktúrával kezdjük*. Nem lehet az az első cél, hogy alakítsuk át a KV-választást, a régiók rendszerét, vagy bármi effélét. Eljön majd ennek is az ideje, de most nem tudnék ennél hervasztóbb témát javasolni. Ami jól működik, az menni fog tovább, ami nem, az el fog halni, vagy idővel meg fog változni. Viszont itt jegyezném meg, hogy meg kell erősíteni a KV mandátumát, hiszen jelenleg nincs más munkacsapatunk, ami a nagyközösség ügyeit intézné. Többen is megfogalmazták a közelmúltban, és tökéletesen egyetértek velük, hogy egyszerűen *nonszensz, hogy a KV nem nyilatkozhat meg a külvilág felé a Bokor nevében*. Egyikünk úgy fogalmazta ezt, hogy „a KV a Bokor aggregált lelkiismerete”. Ha belső egyetértésben megszólal, akkor azt a Bokor nevében teszi, még ha nem tökéletes is, amit mond. De hát melyikünk tökéletes?

Adjunk tehát a KV-nak valódi kompetenciát, de várjunk is el cserébe a Bokor egészségért érzett felelősséget. A KV céljai is legyenek konkrétan meghatározottak akár a következő munkaévre, akár a következő 3 évre vonatkozóan. Várjuk el a KV-tól, hogy ezeket a terveket foglalja össze, és tegye közzé a KVT és az egész bázis számára! A KVT ezeket kontrollálja, de ne akadályozhassa meg néhány elégedetlen különvélemény nyomására, hanem legfőljebb csak

akkor, ha a közösségvezetők többsége valóban hibásnak tartja a KV által javasolt terveket.

Tesztek most egy konkrét javaslatot, amely talán még ebben a tanévben megvalósítható, de a következő elején biztosan. (Ezt a javaslatot sokan csiszolták a régiók tagjai közül, köszönet Nekik érte! Jelenleg azonban ez csak egy javaslat, amely vitára lesz bocsátva.) Jó volna tudni, hogy a nagyközösség létező vagy tervezett életjelenségei, illetve a KV által felkínált ötletek közül melyiknek milyen a támogatottsága. Ezért állítsunk össze egy „igényfelmérő” kérdőívet, amelyben minden egyes pont mellé oda lehetne írni, hogy a kitöltő mennyire tartja azt fontosnak, illetve mely pontok szervezésében vagy megvalósításában lehetne számítani rá. Az értékelés 0-5 közötti skálán történne, ahol a 0 a kitöltő szempontjából lényegtelen, az 5 a nagyon fontos javaslatokra vonatkozik. Ilyen formában képzelem ezt:

A Javaslatok az alábbi, egymással is összefüggő kategóriákba rendeződnek:

- 1) Ismerkedés: itt szerepelnének mindazok a programok, amelyek révén megismerhetjük egymást egyénileg, családosan, közösségileg. Már létező kezdeményezés pl. a Nemzedékek párbeszéde, a Bokorrajz (interjú-sorozat), de fel lehet vetni a régióközi találkozók vagy sok más ismerkedési forma ötletét is.
- 2) Közös tevékenységek: főleg karitatív és ökológiai jellegű akciók, mint pl. a Cselekvő napok.
- 3) Egyházi/hitéleti vonal: hittan, mise, tanfolyamok. Javaslat lehet például a közellakó közösségi testvérbarátokkal közös miselátogatás.
- 4) Szellemi vonal: itt lehetne újragondolni a Bokor jövőképét, struktúráját, eszményeinek megvalósítását.

Javaslat	Értékelés (0-5)	Szívesen részt vennék a szervezésében
Javaslat 1		
Javaslat 2		
stb.		
Egyéb:		

Rá lehet kérdezni a fent vázolt, többségi döntésen alapuló, centralizáltabb működés támogatottságára.

- 5) Szabad(idős) programok: kirándulás, bál, sportprogramok, kulturális programok. Az Egyéb rovatban mindenki hozzáfűzheti a saját javaslatát az eddigiekhez.

Ha valamiről kiderül, hogy csak egy korcsoport vagy egy sajátos réteg támogatja, azt egészen máshogy kezelünk a továbbiakban, mint azokat a javaslatokat,

amelyek mögött valóban széles (még ha nem is egyhangú!) támogatás áll.

Próbáljunk meg ezután találni egy fő csapásirányt, amely a következő évekre programot adhat a KV-nak és az összBokornak is. Gondolok például a fent már emlegetett erőszakmentesség illetve békességteremtés eszményére, amelyben látszólag ugyan nagy az egyetértés, de valójában még mindig bőven volna mit átgondolnunk ezen, és különösen volna mit megjelenítenünk belőle kifelé és befelé egyaránt, ami túlmutatna egy rövid nyilatkozaton. Egy olyan világban, ahol újra „normális” a háborús konfliktus és a népiértés, van létjogosultsága ennek a csapásiránynak. De ugyanilyen fontos a helyi szint is: *bullying* az iskolában és az online térben, „hétköznapi erőszak” a kommunikációban, és persze politikai- és vitakultúra a Bokorban és a közéletben.

A sor folytatható. Kis- és nagyközösségben is átbeszélhetnénk ezeket, próbálhatnánk programokra, cselekvésre lefordítani, tarthatnánk rendezvényt (pl. workshop) más szervezetekkel közösen is. Nem biztos, hogy mindent mi tudunk a legjobban ezekben a kérdésekben, és nem szégyen tanulni másoktól. Valaki ezt úgy mondta a közösségünkben, hogy „el kell hagyni a Bokor-göögöt!”

Lehet, hogy kevés ez javaslatnak. De biztos vagyok benne, hogy ha nem tudunk megmozdulni, akkor nem fogjuk tudni megőrizni a szép testvériségünket sem. Kevés időnk maradt. Tisztázni kell, hogy mi a célunk egyénileg, közösségileg és összBokor-szinten is, mert kitűzött célok nélkül csak a halál van hátra nekünk.

Gyurka bácsit mélyen megrendítette a korábban említett 1985-ös önvizsgálat eredménye („Megtorpantunk-e?”), mégis képes volt pozitív kicsengéssel reflektálni rá. Szavai ma is aktuálisak, és ennél jobb zárást most nem tudok kitalálni: „Nincs végzetes megtorpanás, amíg őszinte megbeszélések tárgya ez a megtorpanásunk. [...] Amíg te dolgozol, amíg te nem adod fel a küzdelmet, addig nincsen halál. Reményből élünk és nem a megvalósultság eufóriájából.

El kell végeznünk egyenként, amit el tudunk végezni. A többit pedig nyugodtan hagyhatjuk Isten kezére. Az Ország alapvetően az ő vállalkozása.

Mi csak társai vagyunk a munkában.”

BALOGH LÁSZLÓ HOZZÁSZÓLÁS BAJNOK DÁNIEL: „VAN E TERVÜNK?” C. GONDOLATAIHOZ

(A hozzászólásom néhány hónappal ezelőtt már leírtam, aztán elveszett, mert véletlenül mentés nélkül töröltem a pendrive-ról.)

Örülök, hogy Dani foglalkozik a témával, hálás vagyok, hogy nekirugaszkodik a Bokor életre keltéséhez. Az elmúlt évtizedekben volt több megújítási próbálkozás, szívből remélem, hogy a mostani sikerrel jár.

Néhány emlék a megújítási próbálkozásokról:

Debrecen, 1991

A rendszerváltás hónapjaiban az F IV-ben beszélgettünk a megváltozott lehetőségekről. Nem kell már titkos földalatti szervezetként működni, megismerhetjük a Bokor többi ágának közösségeit, kiléphetünk a nyilvánosságra, bár az egyházi vezetés szemében továbbra is ellenségek vagyunk. Jó lenne megvitatni, hogyan tovább. Kibéreltünk Debrecenben egy középiskolai kollégiumot és 1991. május 1-i hétvégére megszerveztük a közösségvezetők találkozóját. Másfél nap, ottalvással. Frenetikus élmény volt végre együtt látni, hallani a Bokor színe-javát. Kevesebb, mint hetvenen jöttek el, de többek 2-3 közösséget is vezettek, így a kb. 120 közösségből cirka kilencven képviselve volt. Egyenként bemutatkoztak a testvérek és beszéltek a közösségükről. Nagyrészt ezzel telt az idő és volt kicsoportos megbeszélés is. Én kudarcként éltem meg, hogy a jövő tervezését illetően igazából nem jutottunk semmire. Később a Jóisten olyan munkahelyre vezetett, ahol megtanultam, mennyire hosszú és szerteágazó előkészítő munkát kell végezni, ha egy nagyobb létszámú (5főnél nagyobb) csapattól kiérlelt, jó döntéseket várunk el.

Beláttam, az 1991. május 1-i találkozónkat a jószándékú dilettantizmus szele lengte körül és sajnos, ez nem egyedi jelenség, azóta is szinte jellemzőjévé vált a Bokrunaknak a legkülönbözőbb területeken.

Mit jelent nekem a Bokor? –felmérés

Valamikor a kétezres évek elején, Bisztrai Gyuri kezdeményezésére, a KV ezzel a kérdéssel fordult a közösségvezetőkhez. Rövid határidő alatt meglepően sok írásos válasz érkezett, megható, szívet melengető, színes csokor. Valahol megvan egybefűzve.

Swot analízis

Ennek időpontjára nem emlékszem. Fiatalok készítették, ebből is jó anyag gyűlt össze. A következő lépés lett volna, hogy - az erősségek-gyengeségek, kihívások összegzése, elemzése után - egy hosszabb

távú cselekvési terv készüljön. Sajnos, nem tudok ilyenről.

Kovács Laci felmérése

Kb. a 2010-es évek elején a KV vezetésével készült felmérés, ki milyen területen vállalna feladatot a Bokorban. Valószínű ez is megvan valahol.

A KV több alkalommal frissítette a Bokor címjegyzéket régiók és közösségek szerint csoportosítva.

Mi az érték a Bokorban?

Elsősorban a **radikális jézusi értékrend, az ebből következő életforma modell és a kisközösség** Az összes többi ennek a megértését, megvalósítását szolgálja. (Nagy öregjeink és írásaik, közösségi találkozók, KV, KD, KVT, BNT, lelkigyakorlatok, Bokorporta, stb.)

A radikális jézusi értékrend önmagában keveseknek vonzó. Az életforma modell már kicsit vonzóbb lehet, ha jól tudjuk bemutatni, „eladni”. A kisközösség pedig mindenkinek „bejön”, persze, ha nincsenek nehéz feltételei a közösséghez tartozásnak, azaz, ha nem norma a radikális jézusi értékrend.

„...nincs integratív személyiségű vezető egyéniségünk..”

Való igaz, nem járkal közöttünk Gyurka bácsi 30 és 60 év közötti klónozott mása. Klónozott mása nem. Viszont úgy gondolom, minden élő közösség megtalálja a maga vezető egyéniségét. Ha akarja. A Bokor is megtalálhatta volna az elmúlt évtizedekben, még Gyurka bácsi életében. Legalább 2-3 embert tudnék mondani, aki alkalmas lett volna, de nem könyökölt azért, hogy ő legyen a Bokor első embere. Túl messze vezetne most elemezni, miért alakult így a Bokor vezetése/ nem vezetése. Általánosságban is javaslom, a múlttal annyiban foglalkozzunk, amennyiben a jövő előre lépését szolgálja. A probléma elkenésének gondolom „a mi közösségünkben nincs vezető” típusú hozzáállást. A szakirodalomból tudjuk, minden kisközösségnek van vezető egyénisége, legfeljebb nem nevezik vezetőnek, illetve ha nincs egy-két integratív személyiség, akkor a közösség rövid életű lesz.

„... valójában nem is tudtunk szólni a világhoz.” (A rendszerváltás után.)

Sajnos, ez igaz.

Azzal viszont nem értek egyet, hogy „**A múltunkon kívül nincs olyan portékánk, amire a normális emberek rámozdulnak...**” A jézusi örömhír és annak megélése bármilyen korban kelendő lehet. Úgy gondolom, a Teremtő olyannak alkotta meg az embert, hogy a Jóisten értékeire rámozdul. Tehát, ha

nem tudunk embereket vonzani, akkor nem a Jóisten értékeit kínáljuk, vagy nem a helyi viszonyoknak megfelelő módon. Nagyon fontos a marketing. A 70-es, 80-as évek marketingje ma nem működik. Meg kell találnunk a jelenleg működő módszereket és kirakatba tenni a „kurrens portékát”.

Az illegálitás évei alatt a radikális jézusi értékrend megismerésén, részletes elemzésén volt a hangsúly, valójában a kisközösségeink úgy működtek, mint **teológiai önképzőkörök**, egy kis gyakorlattal színezve. Ezen azt értem, nem vált általánossá, nem vált normává, hogy egy-egy kisközösség, vagy Ág (ma Régió) tartósan együtt cselekedjen, dolgozzon valamilyen jézusi cél érdekében. Világért sem szeretném lebecsülni a teológiai önképzőkörök talajából kinövő gyakorlatot, sőt ... Ez a gyakorlat sok-sok rendkívüli egyéni és házaspári teljesítményt eredményezett. Pl. sok gyerek, lemondás a világi karrierről, termékeny pasztorációs munka, kiemelkedő karitatív tevékenység, teológiai tanulmányok és egyéb írások sokasága és még hosszan folytathatnám a sort. A nagyszerű teljesítmények ellenére az idősebb korosztályban mégis van elégedetlenség, ami nem kizárólag a TTT szemléletből következik. (Tóled Több is Telne) Néhány örvendetes kivételtől eltekintve nem tudtuk a gyerekeinknek átadni a Bokorban élest és a közösségeink is jelentősen megfogyatkoztak, újak pedig alig születnek.

- Mi lehet az ok és mit kellene tenni, hogy megforduljon a tendencia és legalább a mai fiatalok okuljanak belőle? Tudunk e segíteni nekik, hogy a Bokor az elhalás helyett a fejlődő élet felé haladjon? - Tesszük fel magunknak a kérdést.

Nincs kész receptem, megoldásom a problémára. Ötleim, gondolataim vannak. Hiszem, ha összeadjuk a gondolatainkat, hozzáadunk nagy adag gyakorlatiasságot, racionalitást, akkor még szép jövője lehet a Bokornak.

Az értelmes cél érdekében végzett közös tevékenység különösen vonzó, közösségépítő.

Egy ötlet: A 2022-es Bokorünnepen hangzott el Vecsei Miklós előadása a roma felzárkóztatásról. A napokban hallgattam meg kétszer is a videofelvételt. Többek között elmondja, hogy néhány szerzetesrend is felvállalt egy-két falut. De jó lenne, ha a Bokorból néhány fiatal család odaköltözne egy roma faluba és ott próbálna meg kovász lenni Vecsei Miklósék receptje és komoly támogatása szerint. Ej, ha most lennék 20-40 éves ...!

A KV-ról

A 80-as években igen magas „rang”, a sok éves közösségépítő tevékenység elismerése volt, ha valaki bekerült a KV-ba. Most pedig lasszóval fogjuk az embereket KV tagnak.

Hosszas viták, küzdelmek után jutott el a Bokor oda, hogy kimondtuk, „A KV nem nyilatkozhat a Bokor nevében, csak a KV tagjai nyilatkozhatnak egyenként,

mint magánszemélyek.” Nem szó szerint így hangzott a határozat, valami hasonló volt. Akkor én is egyetértettem, mert annyira szétszórtak a nézetek, hogy többször éreztem úgy, vállalhatatlan amit a KV nyilatkozik, szégyellem, hogy ehhez a csapathoz tartozok. Ma úgy gondolom, a Bokor egyelőre semmiben ne nyilatkozzon, addig, amíg nem lesz létszámban és kisugárzásban is figyelemre méltó. Ne a nyilatkozataink, hanem a cselekedeteink beszéljenek rólunk.

Ugyanakkor egyetérték, meg kell erősíteni a KV mandátumát, *”...nonszensz, hogy a KV nem nyilatkozhat meg a külvilág felé a Bokor nevében.”* Persze, sok-sok egyéb probléma, ellentmondás árnyalja a képet. Ezeket jó lenne szépen sorba venni és megoldásokat találni. Jelenleg én egy defektes autóhoz hasonlítanám a Bokrot. Megjavítjuk a defektes gumit, aztán mint aki jól végezte dolgát, gurulnánk tovább, csak a többi hárommal is baj van. Vagy lyukas, vagy nincs is kerék az egyik oldalon és akkor a motorról még nem is beszéltünk.

Teljesen egyetérték a KV felelősségéről szóló bekezdésekkel. A külső kontrollt elvileg a KVT gyakorolhatná, ha a KV és a régiók évről-évre beszámolnának a tevékenységükről. Nem ördögtől való, ha eltanuljuk a világ fiaitól, amit jól csinálnak. Pl. az egyesületek vezetőségének rendszeresen be kell számolnia az előző évben végzett tevékenységről és gazdálkodásról, amiről a közgyűlés (nálunk KVT) szavazással mond véleményt. Ugyanígy a közgyűlés dönt az éves cselekvési és gazdálkodási tervről. Nagyon jó lenne a Bokornak egy több évre szóló terv. Lehet, a KV választásnál jobban szem előtt kellene tartani a rátermettséget, mint azt, hogy régióként egy személy legyen benn.

Merre tovább?

Nagyon szurkolok, hogy a kérdőív nyomán életerős megoldások, tervek szülessenek.

Ha nekem kellene fejlődési pályára navigálni a Bokrot, visszanyúlnék a Bokorlelkiségben leírt módszerekhez. Azt hiszem, Jézus ma sem kérdezné meg a tanítványait, járjunk e templomba, mi legyen a közösségi találkozó témája, adjunk e a rászorulóknak. „Aki utánam akar jönni, vegye fel keresztjét...” Aki a Bokorhoz akar tartozni, építeni akarja az Isten Országát, az vállalja a következőket:

- Adás, szolgálat, béke-szerteremtés
- Hármaskör (Istenkapcsolat, lelkipásztor, kisközösség)
- Idő- és pénzsámolás, amit a lelkipásztorral rendszeresen megbeszélünk.
- A KIO elolvasását nem tenném kötelezővé, de valamilyen módon a Bokor teológiájának, értékrendjének ismeretét elvárnám

Azokat a testvérbarátainkat is szeretjük, akik a fentieket nem vállalják, vagy menet közben derül ki, hogy vállalták, de nem teljesítik. Őket szeretettel látjuk a

Bokor szimpatizánsok - és reménybeli „megtérők” - népes táborában.

Fontos gondolatok Dani írásának vége felé: „... tarthatnánk rendezvényt más szervezetekkel közösen is. Nem biztos, hogy mindent mi tudunk a legjobban ... nem szégyen tanulni másoktól.” Úgy is fogalmaznám, jó lenne kilépni a magunkra erőltetett elszigeteltségből.

LŐWY DÁNIEL

ERÓZIÓ. VERSEK

Minden nemzedék örök aggodalma, lesz-e, aki folytassa az általa megkezdett munkát? Fájdalmas érzés, hogy az évek hosszú során felépített, megszilárdított értékrend nem nagyon adható át, mindaz, amiért küzdöttünk, vagy amit kiharcoltunk, óhatatlanul elévül, a semmibe vész. Lehetséges-e „újban megóvni régvolt árnyakat”? – teszi fel a kérdést a költő. A közéletből kigyalogoló, majd az életből is kisétáló korosztály borúlátással szemléli a körülötte megváltozott világot, a még itt vagyunk, de már nem itthon érzés keríti hatalmába, ránehezedik a múlt nélküli jelen és a jelen nélküli jövő érzése. Semmibe foszlanak történelmi hagyományok, mert nem őrzik azokat „megtagadott múltunk úszó emléke, ami pedig (...) éget, mint a befejezetlen mondatok”.

A porló szikla lassan a part homokjába simul, széteső szemcséi emékezhettek-e a hajdani kolosszus erejére, keménységére? Szinte halljuk a kő morzsolódását, amint a költő szavakba önti az örök felismerést: „Beléptem én is az őszbe, / már a senki földjén járok, / bár nagy kísértőm még az élet, / halottaim élő álmok.” Benyhe István az életkor által óhatatlanul ránk szabott „múltat és az új világot” összekötő idősíkok között keres átjárását, mert „az Ég és a Mély” nem hagyja el soha:

míg új időt tapint az alkonyat. (...)

Betöltjük sorsunk ég-szabta ívét:

újban megóvni régvolt árnyakat.

Az idő síkjai óhatatlanul ötvöződnek a térbeliséggel. A virtuális valóság mondatja a szerzővel: „Minden világon átfutó sejtelem / összeköt, elszakít? Ránk tört a végtelen.” A sors által ránk szabott idő „az ég és föld között” folyik, ahol „Hamis álmok fénylőtrája / köt össze (...) két világot / és elképzelt légvárat”.

A kötet versei az életút bölcsességévé lényegülnek, elérkezett az ideje felmérni, mit cselekedtünk és mit tennénk ma másként, ha esély nyílna rá, „hogy a tetteket

újra ítéljük / szembesítésben azzal, hogy mi vezette a sorsunk. / (...) az ég igazát nem cáfolhatja idő”.

BENYHE ISTVÁN

ÉLET A KÉPBE

(AZ IDŐ MÉRTÉK)

Éled a kép meg a múlt az előhívó folyadékban, vérszínű lánggal fénylő vegykonyhában a múltunk titkai úsznak s feltámad sok elfeledett kép. Ott a fonákja mutatja a dermedt múlt idejéből, fixírben merevült képét sok egykori arcnak. Múlt hagyatéka fölött elméláz most a jelenkor, s bölcsnek tűnik a most.

Az elődök, hajdani tettek értelmét kutatóban összegződik a múltja képbe fagyott, barnásán mattrá fakult nagyapáknak, s orgonabokrok közt kacagó lányok sziluettje, hangja az évszázad mélyéről is lány örömet kelt? Ebből a szép idilli világból nőtt ki sötéten

vasmarkú jelene irgalmatlanná váló, csak a jövőre tekintő önző démonainknak?

Megköt a múlt, de mégis, a kép tovább öregedhet, mint a halott körme, kiterítve is egyre növekszik, míg ravatalja után a sír végleg befogadja. Múltat idéző kép politúrja sánca mögül néz s látszik, ahogy a sok arc megöregszik, ott a papíron. Kedvesed is kibomló copfjában kikericcsel; szép lányos mosolya miért vet vénasszonyi ráncot? Csalfa a kép vagy a szív is méri időnk rohanását, bármit is mond a papír, a múlt csak múltat idézhet. Nincs két óra, amely együtt járhatna időnkkel, csillagidőhöz, hogy rendelhetnének mutatókat?

Fény s árnyék közt futva biztos időt ki kereshet? Múltunk rögzítetten is áttör a kép szorításán: régvolt ifjú szemünk néz ránk ma agg sugarakkal. Nem tudom én, de biztosan érzem, tükre hamissá válik annak, kit a papír konzerválhat csak, míg a futó emlék fiatalnak őrzi a vént is. Egyre mohóbban sóvárog ma az emberi éhség életre s mind arra, mit élet adhat e földön. Életéhséget nem csillapíthat a lélek, nincs annak patikája, elvonszolna pokolra, hogyha nincs szeretet, mi lelkünket melegítné. Képe se mozdul, tükre nem él, mégis fiatalság pírja lobog rajta hevülő tiszta szerelemből, ifjúság tüze mit feledés sem tud letörölni, mert ott más világot mér az idő s mértéke szívben, csontban, vérben van s nem szürke papíron. Átsegít az anyag sok emlékünök szakadékán, kínálva egy esélyt, hogy a tetteket újra ítéljük szembesítésben azzal, hogy mi vezette a sorsunk. Semmilyen fixír nem rögzítheti azt, ami bennünk múlni akar, vagy kín emléke meg nem erősít. Csak az öröklét ős tüze éghet örökkön-örökké, mert az ég igazát nem cáfolhatja idő.

x-x-x-x